

น้ำพระพุทธรมนต์ศักดิ์สิทธิ์ : แหล่งน้ำสำคัญ ตามโบราณราชประเพณี

ตามตำราช่างพราหมณ์กล่าวว่า แหล่งน้ำสำคัญและศักดิ์สิทธิ์ที่ใช้ในพิธีกรรมต่างๆ ได้แก่ น้ำจากแม่น้ำห้าสายในชมพูทวีป คือ แม่น้ำคงคา แม่น้ำมทิว แม่น้ำยมนา แม่น้ำจิรวดี และแม่น้ำสรวุ ซึ่งรวมเรียก **“ปัญจมหานที”** เพราะเชื่อว่าแม่น้ำทั้ง ๕ สายที่ไหลมาจากเขาไกรลาส ซึ่งเป็นที่สถิตของพระอิศวร ส่วนแหล่งน้ำที่สำคัญและเป็นสิริมงคลตามโบราณราชประเพณีไทยนั้น จากหลักฐานในราชกิจจานุเบกษา ฉบับจดหมายเหตุ พระราชพิธีราชาภิเษกสมรส พระราชพิธีบรมราชาภิเษก และพระราชพิธีเฉลิมพระราชมนเทียร พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ พุทธศักราช ๒๔๙๓ และจากหนังสือชุดราชประเพณีไทย เรื่อง **“พระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมัยกรุงรัตนโกสินทร์”** เรียบเรียงโดย หม่อมราชวงศ์แสงสุรีย์ ลดาวัลย์ คณะอนุกรรมการจัดทำเอกสารภาษาไทย ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี จัดพิมพ์เผยแพร่ ได้กล่าวถึงแหล่งน้ำสำคัญและสถานที่เสกทำน้ำศักดิ์สิทธิ์ที่ใช้เป็นน้ำสรงมูรธาภิเษกในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาสืบเนื่องมาจนถึงรัชกาลปัจจุบัน สำหรับน้ำศักดิ์สิทธิ์ที่ใช้การพระราชพิธีอื่นยังสอบไม่พบหลักฐานแน่ชัด แต่อย่างไรก็ตาม ความรู้จากหนังสือทั้งสองเล่มเกี่ยวกับแหล่งน้ำสำคัญและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ได้รับความเคารพเลื่อมใสกันมาแต่โบราณกาล มีความโดยสังเขป ดังนี้

น้ำสรงมูรธาภิเษกในสมัยกรุงศรีอยุธยา มีการใช้น้ำจากสระเกษ สระแก้ว สระคงคา สระยมนา ในแขวงเมืองสุพรรณบุรี แต่จะใช้น้ำในปัญจมหานทีในชมพูทวีปด้วยหรือไม่นั้นไม่ปรากฏหลักฐาน

ในสมัยกรุงธนบุรีมิได้มีพระราชพิธีบรมราชาภิเษก

แม่น้ำเจ้าพระยา

ต่อมาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ น้ำสรงมูรธาภิเษกในรัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๔ นอกจากจะใช้น้ำในสระเกษ สระแก้ว สระคงคา สระยมนา ดังเช่นสมัยกรุงศรีอยุธยาแล้ว ยังมีการใช้น้ำในแม่น้ำสำคัญของประเทศเพิ่มเติมอีก ๕ สาย

๑. แม่น้ำบางประกง ตักที่บึงพระอาจารย์ แขวงเมืองนครนายก
๒. แม่น้ำป่าสัก ตักที่ตำบลท่าราบ แขวงเมืองสระบุรี
๓. แม่น้ำเจ้าพระยา ตักที่ตำบลบางแก้ว แขวงเมืองอ่างทอง
๔. แม่น้ำราชบุรี ตักที่ตำบลดาวดึงส์ แขวงเมืองสมุทรสงคราม
๕. แม่น้ำเพชรบุรี ตักที่ตำบลท่าไชย แขวงเมืองเพชรบุรี

แม่น้ำเพชรบุรี

น้ำในแม่น้ำทั้ง ๕ สายนี้ มีชื่อเรียกว่า **เบญจสุทธคงคา** โดยอนุโลมตามบัญญัติมหานทีในชมพูทวีป น้ำแต่ละแห่งดังกล่าว เมื่อตักแล้วจะตั้งพิธีเสก ณ เจดีย์สถานสำคัญแห่งแขวงนั้นๆ แล้วจึงจัดส่งเข้ามาทำพิธีที่กรุงเทพมหานครต่อไป

ในรัชกาลที่ ๕ น้ำสรทมูรธาภิเษกในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกเมื่อพุทธศักราช ๒๔๑๑ ก็ใช้น้ำเบญจสุทธคงคา และน้ำจากสระ ๔ สระ ในแขวงเมืองสุพรรณบุรี เช่นเดียวกับรัชกาลก่อนๆ จนในพุทธศักราช ๒๔๑๕ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปประเทศอินเดีย ทรงได้นำจากบัญญัติมหานทีมาด้วย ดังนั้นน้ำสรทมูรธาภิเษกในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกครั้งที่สอง หลังจาก ที่ทรงลาผนวชในพุทธศักราช ๒๔๑๖ จึงมีน้ำบัญญัติมหานทีเจือลงในน้ำเบญจสุทธคงคาและน้ำจากสระ ๔ สระ ในแขวงเมืองสุพรรณบุรีด้วย

ในรัชกาลที่ ๖ น้ำสรทมูรธาภิเษกในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกเมื่อพุทธศักราช ๒๔๕๓ ใช้น้ำเช่นเดียวกับครั้งรัชกาลที่ ๕ ในพุทธศักราช ๒๔๑๖ ต่อมาทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมโภชในพุทธศักราช ๒๔๕๔ ได้มีการปลีกรรมตักน้ำจากแม่น้ำและแหล่งน้ำต่างๆ ที่ถือว่าสำคัญ และเป็นสิริมงคล มาตั้งพิธีเสกทำน้ำพระพุทธรมนต์ ณ พระมหาเจดีย์สถานที่เป็นหลักของมหานครโบราณ ๗ แห่ง คือ

๑. **แม่น้ำป่าสัก** ณ ตำบลท่าราบ ทำพิธีเสกน้ำที่พระพุทธรบาท ซึ่งเป็นพระมหาเจดีย์สถาน สถิตในมณฑลประเทศที่ตั้งมหานครละโว้และกรุงศรีอยุธยา พระพุทธรบาท อำเภอพระพุทธรบาท จังหวัดสระบุรี ในปัจจุบัน

๒. **ทะเลแก้วและสระแก้ว** เมืองพิษณุโลก ทำพิธีเสกน้ำพระวิหารพุทธชินราชวัดพระศรีมหาธาตุ อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก ในโลกปัจจุบัน

๓. **น้ำโขกชมภู** น้ำบ่อแก้ว น้ำบ่อทอง เมืองสวรรคโลก ทำพิธีเสกน้ำที่วัดพระบรมธาตุ เมืองสวรรคโลก อันเป็นมหาเจดีย์สถานโบราณราชธานีกรุงสุโขทัย วัดพระบรมธาตุ อำเภอสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย ในปัจจุบัน

๔. **แม่น้ำนครชัยศรี** ที่ตำบลบางแก้ว ทำพิธีเสกน้ำที่พระปฐมเจดีย์ เมืองนครชัยศรี อันเป็นโบราณมหาเจดีย์ประเทศที่ตั้งนครศรีวิชัยราชธานี วัดพระปฐมเจดีย์ อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม ในปัจจุบัน

องค์พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม

๕. **บ่อวัดหน้าพระลาน บ่อวัดเสมาไชย บ่อวัดเสมาเมือง บ่อวัดประตูขาว ห้วยเขมมาห้าย และบ่อปากนาคราช** ในเมืองนครศรีธรรมราช ทำพิธีเสกน้ำที่วัดพระมหาธาตุ เมืองนครศรีธรรมราช อันเป็นมหาเจดีย์สถานอยู่ในโบราณราชธานีนครศรีธรรมราช วัดพระมหาธาตุ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช

๖. **บ่อทิพย์** เมืองนครลำพูน ทำพิธีเสกน้ำที่วัดพระธาตุหริภุญไชย อันเป็นมหาเจดีย์สถานในแคว้นแคว้นโบราณราชธานีทั้งหลายในฝ่ายเหนือ คือ นครหริภุญไชย นครเขลางค์ นครเชียงแสน นครเชียงราย นครพะเยา และนครเชียงใหม่ วัดพระธาตุหริภุญไชย อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน ในปัจจุบัน

๗. **บ่อวัดพระธาตุพนม** ทำพิธีเสกน้ำที่พระธาตุพนม เมืองนครพนม มณฑลอุดร อันเป็นมหาเจดีย์สถาน อยู่ในประเทศที่ตั้งโบราณราชธานีโคตรบูรณหลวง วัดพระธาตุพนม อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม ในปัจจุบัน

นอกจากนั้น ยังได้พิธีกรรมตักน้ำจากแหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ตามมณฑลต่างๆ อีก ๑๐ มณฑล คือ

๑. มณฑลนครสวรรค์ ทำพิธีเสกน้ำ ณ วัดพระบรมธาตุเมืองชัยนาท

๒. มณฑลเพชรบูรณ์ ทำพิธีเสกน้ำ ณ วัดมหาธาตุเมืองเพชรบูรณ์

๓. มณฑลนครราชสีมา ทำพิธีเสกน้ำ ณ วัดกลางเมืองนครราชสีมา

๔. มณฑลอีสาน ทำพิธีเสกน้ำ ณ วัดศรีทองเมืองอุบลราชธานี

๕. มณฑลปราจีนบุรี ทำพิธีเสกน้ำ ณ วัดโสมรเมืองฉะเชิงเทรา

วัดโสมร จังหวัดฉะเชิงเทรา

๖. มณฑลจันทบุรี ทำพิธีเสกน้ำ ณ วัดพลับเมืองจันทบุรี

๗. มณฑลปัตตานี ทำพิธีเสกน้ำ ณ วัดตานีนรสโมสรเมืองตานี

๘. มณฑลภูเก็ต ทำพิธีเสกน้ำ ณ วัดพระทองเมืองภูเก็ต

๙. มณฑลชุมพร ทำพิธีเสกน้ำ ณ วัดพระบรมธาตุเมืองไชยา

๑๐. มณฑลราชบุรี ทำพิธีเสกน้ำ ณ วัดพระมหาบรมธาตุเมืองเพชรบุรี

รวมเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์เพิ่มเติมจากครั้งรัชกาลที่ ๕ อีกจำนวน ๑๗ แห่ง

ในรัชกาลที่ ๗ นำสรงมูรธาภิเษกในการพระราชภิเษกเมื่อพุทธศักราช ๒๔๖๘ ได้พิธีกรรมตักน้ำและทำพิธีเสกน้ำ ณ

สถานที่ต่างๆ เหมือนครั้งรัชกาลที่ ๖ แต่มีการเพิ่มเติมอีกแห่งหนึ่งคือพระธาตุซอแฮจังหวัดแพร่

ในรัชกาลที่ ๘ มิได้มีพระราชพิธีบรมราชาภิเษก

ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ นำสรงมูรธาภิเษกในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๓ ทำพิธีเสกน้ำ ณ มหาเจดีย์สถานและพระอารามต่างๆ ในราชอาณาจักรจำนวน ๑๘ แห่ง เท่าสมัยรัชกาลที่ ๗ แต่เปลี่ยนสถานที่จากเดิม ๒ แห่ง คือ จากวัดพระมหาธาตุเมืองเพชรบูรณ์และพระธาตุซอแฮ จังหวัดแพร่ เป็นบึงพลาญชัย จังหวัดร้อยเอ็ด และพระธาตุแช่แห้ง จังหวัดนันทนังรายละเอียดต่อไปนี้

๑. จังหวัดสระบุรี ใช้น้ำจากน้ำท่าราบ และน้ำสรงรอยพระพุทธรูป ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระมณฑป พระพุทธรูปจังหวัดสระบุรี

รอยพระพุทธรูป สระบุรี

๒. จังหวัดพิษณุโลก ใช้น้ำจากน้ำทะเลแก้ว น้ำสระแก้ว และน้ำสระสองห้อง ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระศรีรัตนมหาธาตุจังหวัดพิษณุโลก

๓. จังหวัดสุโขทัย ใช้น้ำจากน้ำกระพังทอง น้ำกระพังเงิน น้ำกระพังช้างเผือก น้ำกระพังไพลี น้ำโขกชมภู น้ำบ่อแก้ว และน้ำบ่อทอง ทำพิธีเสกน้ำ ณ วัดพระมหาธาตุ จังหวัดสุโขทัย

๔. จังหวัดนครปฐม ใช้น้ำจากน้ำกลางหาวบององค์พระปฐมเจดีย์ น้ำสระน้ำจันทร์ น้ำกลางแม่น้ำนครชัยศรี และน้ำสระพระปฐมเจดีย์ ทำพิธีเสกน้ำ ณ พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม

วัดพระมหาธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราช

๕. จังหวัดนครศรีธรรมราช ใช้น้ำจากบ่อที่วัดหน้าพระลาน น้ำบ่อวัดเสมาไชย น้ำบ่อวัดเสมาเมือง น้ำบ่อวัดประตูลำพาน้ำห้วยเขามหาชัย และน้ำปากนาคราช ทำพิธีเสกน้ำ ณ วัดพระมหาธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราช

๖. จังหวัดลำพูน ใช้น้ำจากบ่อทิพย์ ทำพิธีเสกน้ำ ณ วัดพระธาตุหริภุญไชย จังหวัดลำพูน

๗. จังหวัดนครพนม ใช้น้ำจากน้ำบ่อวัดพระธาตุพนม ทำพิธีเสกน้ำ ณ วัดพระธาตุพนม จังหวัดนครพนม

๘. จังหวัดน่าน ใช้น้ำจากบ่อน้ำบ่อแก้ว ทำพิธีเสกน้ำ ณ วัดพระธาตุแช่แห้ง จังหวัดน่าน

๙. จังหวัดร้อยเอ็ด ใช้น้ำจากน้ำสระแก้ว น้ำสระทอง และบึงพลาญชัย ทำพิธีเสกน้ำ ณ วัดบึงพระลานชัย จังหวัดร้อยเอ็ด

๑๐. จังหวัดเพชรบุรี ใช้น้ำจากแม่น้ำเพชรบุรี ตักที่วัดท่าชัยศิริ ทำพิธีเสกน้ำ ณ วัดมหาธาตุ จังหวัดเพชรบุรี

๑๑. จังหวัดชัยนาท ใช้น้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยา ตักที่หน้าวัดพระบรมธาตุ และแม่น้ำเจ้าพระยาตักที่หน้าวัดธรรมามูล ทำพิธีเสกน้ำ ณ วัดพระบรมธาตุ จังหวัดชัยนาท

๑๒. จังหวัดฉะเชิงเทรา ใช้น้ำจากน้ำสระมหาชัย (สระลำมะชัย) และน้ำสระหินดาษ ทำพิธีเสกน้ำ ณ วัดโสธร จังหวัดฉะเชิงเทรา

๑๓. จังหวัดนครราชสีมา ใช้น้ำจากน้ำสระแก้ว น้ำสระขวัญ น้ำธารปราสาทและน้ำสระปักธงชัย ทำพิธีเสกน้ำ ณ วัดนารายณ์มหาราช จังหวัดนครราชสีมา

๑๔. จังหวัดอุบลราชธานี ใช้น้ำจากท่าหอชัย น้ำกุดศรีเมืองคละ และน้ำกุดพระฤๅชัย ทำพิธีเสกน้ำ ณ วัดศรีทองจังหวัดอุบลราชธานี

๑๕. จังหวัดจันทบุรี ใช้น้ำจากสระแก้ว และน้ำธารนารายณ์ ทำพิธีเสกน้ำ ณ วัดพลับ จังหวัดจันทบุรี

๑๖. จังหวัดสุราษฎร์ธานี ใช้น้ำจากน้ำคลองท่าเพชร น้ำบ่อวัดพระธาตุ น้ำบ่อวัดแกว น้ำบ่อเดชะราชา (บ่อเชานางเอ) น้ำคลองไชยา น้ำคลองคงคาไชย น้ำคลองท่าชนะ น้ำห้วยเขาแก้ว น้ำคลองราม น้ำคลองไชยคราม น้ำห้วยรัตนโกสัย น้ำแม่น้ำตาปี น้ำคลองเทพา น้ำคลองบางสวีส์ดี น้ำธารเสด็จ น้ำธารน้ำเมืองไชย น้ำคลองไทรพร น้ำคลองพระแสง น้ำคลองเบญจา น้ำคลองยันต์ น้ำคลองศรีสุข และน้ำคลองนารายณ์ ทำพิธีเสกน้ำ ณ วัดพระธาตุ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

วัดพระบรมธาตุ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

๑๗. จังหวัดปัตตานี ใช้น้ำจากน้ำสระวังปลายบัว น้ำบ่อทอง น้ำบ่อไชย น้ำบ่อฤๅษี และน้ำสระแก้วในถ้ำพระ ทำพิธีเสกน้ำ ณ วัดตานีนรสโมสร จังหวัดปัตตานี

๑๘. จังหวัดภูเก็ต ใช้น้ำจากน้ำเขาโต๊ะเขะ และน้ำเขาโตนไทร ทำพิธีเสกน้ำ ณ วัดพระทอง จังหวัดภูเก็ต

ที่มา : หนังสือน้ำพระพุทธรูปมรดกศักดิ์สิทธิ์ ในพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๘๐ พรรษา ๕ ธันวาคม ๒๕๕๐ หน้า ๑๒-๑๕

จัดทำโดย กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น

